

Tatjana Leskošek Denišlič

V petdesetih letih prejšnjega stoletja nas prevažanje, tako ali drugačno, ni posebej zanimalo

Verjeli ali ne, pred sedemdesetimi leti se nismo prevažali in o prevažanju niti nismo premišljevali. Mladi nejeverno pogledujete, odločno zmajujete z glavo in obraz vam preleti hudomušen nasmeh, kot da je povedano le pravljica za lahko noč. A v petdesetih letih prejšnjega stoletja se moja generacija, nebogljen mladež medvojnih in povojnih skromnih let, ni s tem obremenjevala.

Rojena Ljubljanka sem s starši in mlajšo sestrico prebivala v trinadstropni stanovanjski zgradbi z dvema vhodoma ob široki, danes Dunajski cesti za Bežigradom, mojim najlepšim koncem Ljubljane, prav tam, kjer se že desetletja pod oblake vzpenja Petrolova stolpnica. Stisk, revščine in pomanjkanja težkega obdobja po drugi svetovni vojni se otroci nismo zavedali. Bili smo srečni, saj so bile naše mame doma in imele so čas za naše potrebe, mi pa smo odprtih oči in ušes zadovoljno, kot spužve, vsrkavali znanje iz učnih ur, ki so nam jih bogato posredovali narava, okolica in ljubi sovrstniki. Življenje je pač polnilo naše vreče. V šolo smo vstopali s sedmimi leti, ves naš svet sta predstavljala dvorišče na notranji strani hiše ter njive in travniki v okolici, vse na doseg roke, prostrana in nepozidana obzorja. Skakali smo ristanc, si kradli zemljo in se podili kot ravbarji in žandarji. Ko so ob gasilskem domu odprli otroško igrišče, pa smo se tam predajali gugalnicam in vrtiljaku, a je bilo žal odprto le nekaj ur dnevno in ključne vhodnih vrat je hranil namrgodeni čuvaj, ki nas je, pogosto preveč živahne, karal in nam žugal s palico, na katero se je opiral. Ob prihajajočih poletnih nevihtah smo v varnem zavetju domov radovedno opazovali, kako se med grmenjem prevažajo temni nabrekli oblaki in vmes švigajo ognjeni biči. Monotonost sploh ni bila dolgočasna in nismo izbirali odtenkov v razkošju raznolikosti. Današnjih igračk, malih in velikih, nismo poznali, tudi na omrežjih nismo viseli. Smo pa družno, v razmajanem otroškem vozičku, ki je služil že starejšim bratom in sestram prijateljice Lidije, prevažali vedno jokajočega in smrkavega najmlajšega.

Takrat smo zelo redko potovali, z vlakom le na obisk k stari mami in teti v Litijo. Na potovanje smo se pripravljali nekaj dni pred odhodom, mama naju je s sestro na dan potovanja praznično oblekla. Spominjam se, da smo na železniški postaji potrpežljivo čakali pred vstopom na vlak. Visoke kovinske stopnice so bile mali deklici previsoke, mama me je morala potisniti, da sem lahko vstopila v vagon. Klopi v njem so bile lesene, trde in skozi odprta okna je pogosto vel dušljiv in smrdljiv črn dim lokomotive, ki je sopihala in občasno hrumeče zasikala.

Naši starši niso posedovali osebnih avtomobilov, nekje sem zasledila, da je bilo leta 1955 pri nas le 3800 šoferskih izpitov in 4800 vseh vozil. Kolesa so bila izjemna posebnost, le sanke so nam otrokom služile pozimi kot prevozno sredstvo okoli domačih hiš in na poti do sankališča v jami za današnjim Gospodarskim razstaviščem. Letal pa tako ali tako niti poznali nismo. Smo pa enkrat tedensko smeli občudovati odvoz smeti s konjskimi vpregami. Zvedavo smo strmeli v živali s plašnicami na očeh, saj so se zdele velike in smo jih zato občudovali od daleč, še zlasti rjavca, ki je vedno s kopitom prednje desne tace histerično praskal tla pod nogami, da se je isknilo. Mame so prinesle lesene zaboje s smetmi in jih izpraznile na voz. Konji so poslušno stali,

pogosto z repi odganjali muhe in tu in tam je kakšen spustil debelo figo. Sledila je ustaljena gospodinjska proza - mame so še tople kupčke pobrale s smetišnicami in z njimi gnojile zelenjavne gredice. V prijetnem brezčasju smo takrat smeli opazovati tudi redka vozila na glavni cesti. Čepeli smo ob hišnih vhodnih vratih in od časa do časa ugledali kakšno vozilo. Tudi nismo upali, da jih bo več, zadovoljni smo bili z realnostjo časa in prostora, saj takrat niti nismo želeli sence drevesa, ki je bilo pravkar posajeno. Zdolgočaseni v toplem poletnem brezdelju nismo nič posebnega videli ali ugotovil, vse dokler niso konec leta 1951 odprli prvo trolejbusno linijo javnega potniškega prometa od današnjega Razstavišča do Stadiona in kasneje do Ježice. Tramvaje, nerodne cvileče starine, rekli so, da so to električne kočije iz cesarjevih časov, smo videvali le ob redkih obiskih centra mesta, ko so glasno škripali na ovinkih in presunljivo ropotali po svetlečih tirnicah, vkopanih v ceste ter s predirljivim zvonjenjem opozarjali pešce. Ne spominjam se, da bi se kdaj z njim peljala, me tudi ni mikalo in nisem žalovala, ko so ga 1958 leta upokojili.

Čisto nekaj drugega pa je bil novi trolejbus. Z dvema kovinskima palicama, trolama, na strehi, ki sta za vožnjo črpali elektriko iz napeljanih žic nad cestiščem, pa je vzbujal radovednost in netil krila domišljije. Mogočno prevozno sredstvo je bila zmes tramvaja na kolesih in avtobusa z žicami. Ustavljal je ob sosednji hiši, kjer sta domovala pošta in policija. Občudovali smo njegova vrata, ki so se odpirala in zapirala. Kako zabavno je bilo, ko se je katera od trol, kontaktnega tokovnega odjemnika, snela in zanihala prosto nad streho vozila. Padlo trolo je moral šofer namestiti nazaj, sicer trolejbus ni speljal.

Ne vem, kdo je na trolejbusu zaračunal vožnjo, saj so nas starši redko peljali z njim v mesto. Naš konec mesta ni bil daleč od centra in v tistih letih nam pešačenje ni bilo tuje, saj smo se s starši pogosto hodili kar peš kopat k Savi ob Črnuški most ali v Tomačevo. Spominjam se ene redkih voženj mračnega in mokrega dopoldneva, ko si je dan še mel oči in me je mama peljala k zdravniku na Miklošičevo cesto. Neočiščeni zasneženi pločniki in velike luže vsled taljenja mokrega novozapadlega snega, so botrovali premočenim čevljem, še predno sva prečkali cesto, saj je trolejbus za smer mesto ustavljal na nasprotni strani naše glavne ulice. Ob vstopu na trolejbus sem se nerodno oprijela kovinskih vrat in takrat me je pošteno streslo. Razložili so mi, da je tako električno tresenje pogosto ob mokrem vremenu in obilici vlage. Še bolj boleč pa je spomin, kako se je prijateljica Metka z njim prevažala. Deklica je s starši stanovala v prvem nadstropju naše hiše. Starejši brat Janez je že hodil na Univerzo, študiral je pravo, in otroci smo ga zato občudovali. Visok, postaven fant je bil za nas že gospod. Samozavestna, precej mlajša sestra Metka je zato bila pogosto glavna pri izbiri iger ter nedolžnih potegavščin in prismodarij. Smo jo kar ubogali. In ta, nikogar boječa deklica, je nekega mrzlega popoldneva izkazala svoj pogum na zelo nevaren način.

Skupinica otrok nas je čepela ob sosednji hiši in čakala, da se pripelje trolejbus. Radi smo opazovali pomembneže, ki so izstopili na naši postaji. Če me spomin ne vara, sta izstopila dva, eden celo v lužo na pločniku, vsem nam se je takrat zasmelo. Ob počasnem speljevanju, tudi sicer trolejbusi v takratnih začetkih niso bili hitri, se je ena od trol snela. Šofer je ustavil, izstopil in jo namestil nazaj. Pomembno je pogledal okoli in počasi je ležerno vstopil nazaj na šoferjevo mesto. Takrat pa se je Metka prithotapila za vozilo, se pogumno prijala za okrogle izbokline pod trolami in ko je šofer počasi speljal, sprva hodila za njim. Impulzivna odločitev, odprtih ust

smo jo gledali in občudovali. Ko se je vozilo začelo malo hitreje premikati, je tudi naša Meta, kot smo jo klicali, stekla in sledila njegovi vožnji, dokler se ni spotaknila in ji je spodneslo tla tako, da jo je trolejbus vlekel, da, vlekel polnih 150 metrov po trebuščku do Stadiona. Kakšna sreča, da smo bili zaradi hladnejšega vremena oblečeni zimsko in je bila le raztrgana in opraskana. Otroci smo histerično vpili, neutolažljivo jokali, trepetali za njeno življenje in se upravičeno tresli pred jezo staršev, ki naj bi sledila. Naša Meta je imela nepredstavljivo srečo, saj je majhna hitrost takratnih začetnih kilometrov novo uvedenega prevoznega sredstva le strgala oblačila in pogumno deklico je drsenje po trebuščku in kolenih le opraskalo. Ni bilo huronskega vpitja občudovalcev, srečni smo bili, da se je nepremišljena in predrzna » vožnja« tako srečno končala. Še dolgo smo jo skrivaj občudovali, da se ji je ves čas uspelo držati kovinskih držal na zadku trolejbusa. Vem, da njenega poguma doma niso kaznovali. Vsi smo le poslušali dolge pridige o nevarnosti takega početja in nikoli več nismo občudovali trolejbusov kot prestižnega prevoznega sredstva. Dogodek je ostal le boleč opomin.

Neutrudljivo kolesje časa se je vrtelo, mi smo iz leta v leto rasli, hodili v center prestolnice peš in vse bolj občutili njegov živahen utrip. Dočakali smo leto 1971, ko je v Ljubljani trolejbus odpeljal zadnjo vožnjo in odšel v razrez za staro železo. Zaradi takratne nizke cene dizelskega goriva so jih nadomestili avtobusi. Belo zeleni ali polepljeni še vedno služijo svojemu namenu, novejši celo vozijo na metan. Pa se jih vsi po vrsti izogibamo, saj se ljudje na njih prerivajo, so nestrpni, neprijetno dišijo, grdo gledajo, te pohodijo in odrinejo, še posebno mladi, ki zasedajo prazna mesta, kot bi tekmovali, kdo bo preje odprl telefon, bingljaj na medmrežju in všečkal. Tako se mi, odrasla, dolgoživa družba najraje in najpogosteje prevažamo čisto sami v svojih vozilih. Ulice so zato polne, avtoceste prepolne, še zlasti ob konicah, praznikih in v času dopustov, tako pri nas kot v sosednjih državah. Zbezljan čas, ni kaj, a podnebje nam že nastavlja ogledalo in narava vse bolj opozarja, da hodimo po uničujoči poti, saj se pretekla dejanja vračajo s trdimi koraki.

Prevažanja nekoč in danes ni moč primerjati, saj nam zdaj življenje v avtomobilskih nebesih krojijo algoritmi. Paziti bi le morali, da se izognemo pastem in smetem v njih. Kje se neha dovolj in začne preveč? O čem bodo sicer pisali znanjci?!?